

ŠTÁTNY PEDAGOGICKÝ ÚSTAV

**CIEĽOVÉ POŽIADAVKY NA VEDOMOSTI
A ZRUČNOSTI MATURANTOV
Z NÁUKY O SPOLOČNOSTI**

BRATISLAVA 2012

Schválilo Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky dňa 30. 8. 2013
pod číslom 2013-10834/28677:1-0922 s platnosťou od 1. 9. 2013.

1. CIEĽ MATURITNEJ SKÚŠKY

Náuka o spoločnosti ako voliteľný maturitný predmet má žiakom sprostredkovať potrebné vedomosti, zručnosti a spôsobilosti, pomocou ktorých sa budú vedieť orientovať v zložitom systéme noriem a hodnôt súčasnej spoločnosti a budú schopní úspešne sa začleniť do života v demokratickej spoločnosti.

V súlade so základným cieľom predmet umožňuje žiakom:

- získať základné poznatky z jednotlivých obsahových okruhov,
- osvojiť si prehľad o štruktúre vybraných spoločenských oblastí, ktorý by ich nasmeroval na ďalšie štúdium,
- rozvíjať schopnosti formulovať a klásť otázky v príslušných vybraných spoločenských oblastiach, posudzovať ich možné rôzne riešenia, rozvíjať kultivovanú výmenu názorov,
- utvárať si vlastný názor, postoje a presvedčenie.

Cieľom internej časti maturitnej skúšky z náuky o spoločnosti je overiť, do akej miery získané vedomosti, zručnosti a postoje žiakov zodpovedajú požiadavkám učebných osnov a štandardov.

Všeobecný cieľ je konkretizovaný štruktúrou čiastkových cieľov formulovaných v troch hierarchicky usporiadaných rovinách. To znamená, že od preverovania vedomostnej úrovne maturanta postupujeme k prevereniu schopnosti samostatného prístupu pri riešení problémov, argumentačných schopností, od analýzy k syntéze a hodnoteniu až k prevereniu schopnosti prezentovať a obhájiť vlastné projekty, seminárne práce a eseje.

Pre každú rovinu sú typické isté príkazové slová (v texte vyznačené tučným písmom).

A. Rovina vedomostí a porozumenia, vymedzená tzv. príkazovými slovesami ako napríklad: **uved'**, **vysvetli**, **opíš**, **definuj**, **charakterizuj**, **vymenuj** a pod. Ide o vedomostnú úroveň maturanta, predovšetkým o to, ako zvládol pojmový aparát vybraných spoločenskovedných poznatkov v ich vzájomných vzťahoch.

Žiaci dokážu na základe svojich vedomostí napríklad:

1. pochopiť význam psychológie, sociológie, práva, politológie, ekonómie a filozofie pre jednotlivca,
Uved'te príklady životných situácií, v ktorých možno využiť psychologické poznatky.
Uved'te úlohu sociológie v živote človeka.
Vymenujte životné situácie, kedy začína človek filozofovať.
2. odhadnúť príčiny správania sa a konania ľudí,
Uved'te, ako bude riešiť stresovú situáciu sangvinik, melancholik, flegmatik, choleric.
3. pochopiť význam dodržiavania práva v živote jednotlivca,
Charakterizujte druhy trestov využívaných pri porušovaní zákonom chránených záujmov.

4. formovať právne vedomie,
Vysvetlite rozdiel medzi priestupkom a trestným činom.
5. vysvetliť pojmy, udalosti, javy a procesy vo vzájomných vzťahoch,
Vymenujte organizácie ochraňujúce ľudské práva.
Uved'te príjmové a výdavkové položky štátneho rozpočtu.
6. ochrániť a presadzovať svoje osobné práva,
Vymenujte práva detí a dokumenty, v ktorých sú zakotvené.
7. zoraďovať fakty a udalosti chronologicky,
Charakterizujte typy ekonomík v ich postupnom vývoji.
Uved'te, ako sa chronologicky prijímali ľudské práva.
8. pracovať s dokumentmi, vyhľadávať a zhromažďovať informácie,
Uved'te podľa štatistických údajov vývoj nezamestnanosti od roku 1993.
Vyberte z Ústavy SR práva, ktoré sú pre vás najaktuálnejšie.
9. uvedomiť si zodpovednosť za seba,
Uved'te príklady možných dôsledkov nedodržiavania zásad psychohygieny.
Vysvetlite, kedy sa nadobúda deliktuálna spôsobilosť?
10. používať odbornú terminológiu,
Vysvetlite, čo znamená pojem sankcia, deklarácia, logos, ontológia.

B. Rovina aplikácie a analýzy, vymedzená príkazovými slovesami typu: **porovnaj, analyzuj, vyber, aplikuj, vysvetli prečo, zarad'** a pod., bude viesť k prevereniu schopnosti samostatného prístupu k riešeniu problémov, argumentačných schopností spojených s riešením a prezentáciou občiansko-právnych otázok a spoločenskoekonomických súvislostí vývoja súčasnej spoločnosti. Na tejto úrovni maturant rieši úlohy, v ktorých využíva svoje vedomosti v nových súvislostiach a kontexte.

Žiaci dokážu aplikovať svoje vedomosti a riešiť problémy, napríklad:

1. klasifikovať a analyzovať pojmy, javy a procesy,
Analyzujte príčiny zlyhávania trhového mechanizmu a zdôvodnite potrebu zásahov štátu do ekonomiky.
Vysvetlite prínos gréckej filozofie pre ďalší vývoj ľudského poznania.
Analýzou výrokov Sokrata **vysvetlite** podstatu jeho praktickej filozofie.
2. vybrať základné znaky faktov, javov a procesov,
Nájdite dva dôvody, prečo je uplatňovanie väčšinového volebného systému nevýhodné a naopak.
Nájdite základné znaky osvietenstva v Anglicku, Francúzsku a v Nemecku.

3. porovnať fakty, javy a procesy,
Porovnajte základné psychologické smery.
Porovnajte rozdielnosť prístupov Platóna a Aristotela v metafyzike.
Porovnajte antropologické a scientistické prúdy poklasickej filozofie.
 4. určiť príčiny a dôsledky faktov, javov a procesov,
Analyzujte cieľ a výsledky reformácie pre cirkev a filozofiu.
Analyzujte súčasné problémy rodiny a určite príčiny krízy v rodine.
 5. rozlíšiť a interpretovať pramenný materiál,
Vyberte zo zlomkov gréckych filozofov tie, v ktorých sa hovorí o arché a interpretujte ich.
Rozlíšte rôznu interpretáciu ontologického základu v starovekej filozofii.
 6. analyzovať odborný text, zovšeobecňovať a syntetizovať poznatky,
Analyzujte štatistické údaje o životnej úrovni obyvateľstva za posledné štyri roky a vyvodte závery o kúpyschopnosti obyvateľstva alebo miere nezamestnanosti a pod.
 7. aplikovať vedomosti z iných predmetov,
Pomocou poznatkov z dejepisu **vysvetlite** spoločensko-politické predpoklady vzniku stredovekej filozofie.
Nájdite najdôležitejšie objavy a vynálezy z rôznych vedných disciplín, ktoré formovali zmenu myslenia v renesancii.
 8. aplikovať vedomosti do zručností,
Aplikujte primerané metódy psychoterapie a relaxácie.
Napište žiadosť o prijatie do zamestnania.
Zostavte pracovnú zmluvu.
Napište splnomocnenie.
 9. abstraktne myslieť,
Vysvetlite pojem kategorického imperatívu.
Vysvetlite Heglovo nazeranie na svet a porovnajte ho s učením Platóna.
- C. Rovina syntézy, vymedzená tzv. príkazovými slovesami ako napríklad: **zhodnot'**, **zaujmi stanovisko**, **kriticky zhodnot'**, **samostatne posúd' problém**, **utvor a prezentuj vlastný názor**, **diskutuj**, **navrhni možné riešenie** a pod., preukáže, do akej miery je maturant schopný na základe analýzy a zovšeobecnenia zaradiť danú problematiku do širších spoločenských a kultúrnych súvislostí, aká je jeho schopnosť vypracovať a prezentovať vlastné projekty, seminárne práce a eseje.

Žiaci dokážu napríklad:

1. kriticky posúdiť fakty, udalosti, javy a procesy,
Zhodnoťte úlohu a podiel masovokomunikačných prostriedkov na vytváraní verejnej mienky.
Posúďte problém náboženskej neznášanlivosti.
Kriticky posúďte vybrané filozofické smery 20. storočia.
2. zovšeobecňovať a syntetizovať poznatky,
Zaujmite stanovisko k problému zneužívania politického postavenia.
Zhrňte základné znaky poklasickej filozofie a zdôvodnite opodstatnenosť filozofického pluralizmu.
Zaujmite stanovisko k problému sociálnych zmien v spoločnosti.
3. rozlišovať a chápať etické hodnoty,
4. uvedomiť si zviazanosť psychológie, sociológie, práva, politológie, ekonómie a filozofie so životom spoločnosti (sem zaradujeme úlohy, v ktorých žiaci na konkrétnych príkladoch ilustrujú prepojenie teórie s praxou),
5. prezentovať vlastné názory a postoje,
6. prejavovať porozumenie a toleranciu k iným názorom a postojom,
7. chápať nevyhnutnosť spoločenských zmien,
8. hľadať zmysel života a utvárať si hodnotový systém.

2. OBSAH MATURITNEJ SKÚŠKY

Obsah maturitnej skúšky z náuky o spoločnosti v súlade s platnými učebnými osnovami tvoria vybrané poznatky zo spoločenskovedných oblastí:

- **psychológia a sociológia**
- **právo a politológia**
- **ekonómia a ekonomika**
- **filozofia**

1. *Psychológia a sociológia*

Je to tematický okruh, ktorý obsahuje poznatky o psychológii ako vede, jej smeroch, poslaní pri vysvetľovaní príčin a dôsledkov ľudského snaženia a konania. Poskytuje informačný rámec o zákonitostiach a špecifikách psychiky človeka, o poznaní seba samého a svojho miesta v sociálnych vzťahoch. Súčasťou tematického okruhu sú poznatky o spoločnosti, jej vzniku a vývoji, spoločenských zmenách, vzťahoch a sociálnych štruktúrach.

Základné pojmy:

psychológia, psychika, vedomie, prežívanie, správanie, psychické procesy a vlastnosti, osobnosť, temperament, charakter, schopnosti, inteligencia, nadanie, hodnoty, normy, postoje, typológia osobnosti, psychohygiena, sociológia, spoločnosť, jednotlivec, sociálne vzťahy, sociálna skupina, sociálna rola, sociálny status, sociálna zmena, deviácia, komunikácia, socializácia, výchova, seba výchova, učenie, kontrola, seba poznávanie, sociálne správanie, kultúra, sociológia rodiny, verejná mienka, sociálna nerovnosť, komunita, organizácie, sociologický výskum.

Vyučovanie psychológie a sociológie sleduje nasledovné špecifické ciele, ktorých dosiahnutie chceme overiť maturitnou skúškou:

1.1 Psychológia

Žiak vie:

- vysvetliť s použitím odbornej literatúry, čím sa psychológia zaoberá,
- uviesť príklady životných situácií, v ktorých možno využiť psychologické poznatky,
- na príkladoch rozlíšiť základné psychologické disciplíny,
- na konkrétnych príkladoch porovnať základné psychologické smery (behaviorizmus, psychoanalýza, kognitívna psychológia, humanistická psychológia).

1.2 Psychika a psychické procesy

Žiak vie:

- vysvetliť vzťah medzi telesnou a duševnou stránkou človeka,
- vysvetliť pojem psychiky a na príkladoch rozlíšiť psychické procesy,
- porovnať vnem a predstavu,
- na konkrétnych prípadoch ilustrovať, čo je afekt, nálada, strach, tréma a zlosť,
- uvedomiť si a na príkladoch popísať, ako sa psychické procesy prejavujú v správaní, komunikácii medzi ľuďmi,
- rozlíšiť tri skupiny psychických javov (procesy, stavy, vlastnosti).

1.3 Človek ako osobnosť

Žiak vie:

- vysvetliť príčiny individuálnych rozdielov medzi ľuďmi,
- na príkladoch rozpoznať prejavy ľudí rôzneho temperamentu,
- rozlišovať typológiu osobnosti Hyppokrata a Junga,
- porovnať, čo je to charakter a povaha,
- uviesť význam a úlohu záujmov, hodnôt, noriem a postojov v živote človeka,
- na príkladoch rozlíšiť druhy učenia,
- rozlišovať medzi pojmami schopnosti, inteligencia, nadanie,
- aplikovať v živote primerané relaxačné cvičenia.

1.4 Sociológia

Žiak vie:

- vysvetliť úlohu a predmet sociológie v živote človeka,
- charakterizovať podstatu základných sociologických teórií,
- vymedziť účel a funkcie organizácie (usporiadania) spoločnosti,
- vymedziť pojem kultúra a uviesť základné prvky kultúry,
- posúdiť, ktoré spoločenské problémy v súčasnosti pramenia z odlišnosti kultúr,
- na príkladoch uviesť, ako môže verejná mienka ovplyvniť riešenie problémov v spoločnosti,
- vymenovať kroky typického sociologického výskumu.

1.5 V spoločnosti nie si sám

Žiak vie:

- charakterizovať spoločnosť ako zložitý systém vzťahov jednotlivca a sociálnych skupín,
- porovnať sociálny status (pozíciu), sociálnu rolu, deviáciu,
- vysvetliť, v čom spočíva pozitívum a nebezpečenstvo sociálnych deviácií pre spoločnosť,
- na príkladoch demonštrovať rozlíšenie druhov sociálnych skupín,
- na konkrétnych príkladoch vymedziť rôzne formy komunikácie,
- opísať problémy komunikácie ako možné zdroje konfliktov,
- rozlíšiť pojmy evolúcia, revolúcia, pokrok, sloboda, modernizácia,
- uviesť zdroje sociálnych zmien a uviesť možnosti ich odstránenia,

- rozpoznať a popísať prejavy extrémistického správania sa skupín,
- na základe historického poznania uviesť príklady priebehu sociálnych zmien v spoločnosti.

1.6. Socializácia osobnosti

Žiak vie:

- vysvetliť proces socializácie jednotlivca,
- posúdiť funkcie rodiny a jej primárne postavenie v procese socializácie jednotlivca,
- zostaviť niekoľko typových modelov rodinnej výchovy,
- s využitím faktografických údajov analyzovať súčasné problémy rodiny a určiť príčiny krízy v rodine,
- uviesť príklad sociálnej kontroly a sebakontroly,
- vysvetliť, čo je sociálna interakcia v skupinách,
- porovnať pojmy organizácia a komunita,
- na základe faktografických údajov zhodnotiť životnú úroveň obyvateľstva v Slovenskej republike a zostaviť jej jednotlivé úrovňové hranice.

2. Právo a politológia

Je to tematický okruh, ktorý má v obsahu zakomponované základné poznatky o štáte, jeho fungovaní, subjektoch moci a ich deľbe, ako aj formy účasti občana na správe štátu. Právna problematika poskytuje orientáciu v našom právnom systéme osobitne v odvetviach, ktorých poznatky pomôžu žiakom pri vytváraní si postojov a stanovísk na problémy každodenného života. Veľkú časť právnej problematiky tvoria základné ľudské práva a občianske slobody, Ústava SR ako najvyšší zákon štátu a zdroj celého práva.

Základné pojmy:

štát, znaky štátu, funkcie štátu, štátna moc, štátne symboly, sústava štátnych orgánov, deľba moci, forma vlády, forma štátu, štátny režim, právo, normy, právny systém, orgány na ochranu právnej kultúry, odvetvia práva - základy štátneho práva, rodinného práva, občianskeho práva, pracovného práva, správneho práva, trestného práva, legislatívny proces, aplikácia práva, náprava práva, sloboda, demokracia, voľby, volebné systémy, volebné právo, suverenita, pluralizmus, právny štát, politický systém, ľudské práva a slobody, základné dokumenty k ochrane ľudských práv a slobôd, politológia, subjekty politického systému, politické strany, hnutia, nátlakové skupiny, združenia, organizácie, liberalizmus, konzervativizmus, parlamentarizmus, tolerancia, ochrana spotrebiteľa.

Vyučovanie práva a politológie sleduje nasledovné špecifické ciele, ktorých dosiahnutie chceme overiť maturitnou skúškou:

2.1 Ľudské práva a základné slobody

Žiak vie:

- rozlíšiť pojmy ľudské práva a občianske práva, pracovať s Ústavou SR a v nej rozlišovať členenie ľudských práv,

- určiť tri generácie ľudských práv a vedieť zdôvodniť zaradenie jednotlivých ľudských práv do generácií,
- poznať svoje práva z dokumentu Dohovor o právach dieťaťa,
- pracovať s dokumentmi Všeobecná deklarácia ľudských práv a Európsky dohovor o ochrane ľudských práv a základných slobôd, porovnať formu zakotvenia práv,
- prezentovať vlastný názor na riešenie rôznych prípadov porušovania ľudských práv,
- uviesť, ktoré orgány OSN, Rady Európy a Európskej únie sa zaoberajú ochranou ľudských práv.

2.2 Právny systém a zákonnosť

Žiak vie:

- vysvetliť pojmy hodnota, norma, právna norma, právny systém, právna sila,
- pracovať s dokumentmi právnej povahy a rozlíšiť medzi nimi právne normy rôznej právnej sily,
- vysvetliť rozdiel medzi vnútroštátnym a medzinárodným právom,
- porovnať jednotlivé etapy legislatívneho procesu,
- uviesť, ako sa jednotliviec môže podieľať na tvorbe práva,
- uviesť, aké sú garancie ochrany práva,
- na príkladoch zo života uviesť mieru právomocí polície, advokácie, notárov, súdov,
- opísať štruktúru súdov,
- na základe kompetencií Ústavného súdu určiť postavenie tohto orgánu v SR,
- zdôvodniť potrebu práva v spoločnosti.

2.3 Odvetvia slovenského právneho poriadku

Žiak vie:

- porovnať etapy ústavného vývoja u nás,
- pracovať s Ústavou SR a poznať jej vnútorné členenie,
- vybrať z II. hlavy Ústavy SR tie práva, ktoré sa ho bezprostredne dotýkajú a analyzovať ich,
- zostaviť vlastnú listinu práv a slobôd,
- rozlíšiť v štyroch kompetenciách právomoci najvyšších štátnych orgánov,
- vymedziť predmet občianskeho práva,
- rozlíšiť pojmy právna spôsobilosť (subjektivita) a spôsobilosť na právne úkony; uviesť kedy vznikajú a ako zanikajú,
- vysvetliť na konkrétnych príkladoch, ktoré osobné práva občanov chráni občianske právo,
- uviesť základné druhy sankcií v občianskom práve,
- vysvetliť na konkrétnych príkladoch, kedy ide o subjektívnu zodpovednosť a kedy ide o objektívnu zodpovednosť,
- uviesť príklady, akým spôsobom možno nadobudnúť vlastníctvo,
- uviesť spôsoby dedenia v občianskom práve a podmienky vydedenia,
- analýzou rôznych zmlúv rozlíšiť kúpnu zmluvu, záložnú zmluvu, zmluvu o dielo, nájomnú zmluvu a poisťné zmluvy a uviesť, aké konkrétne záväzky z nich vyplývajú,
- zostaviť jednoduchú zmluvu,
- vymedziť predmet rodinného práva,
- vysvetliť, v čom spočíva právny význam manželstva a rodiny,
- vymenovať štyri zásady rodinného práva,

- rozlíšiť dve formy uzavretia manželstva,
- analyzovať žiadosť o uzavretie manželstva a z nej uviesť podmienky pre vznik manželstva,
- objasniť svoje individuálne práva a z nich odvodiť práva a povinnosti rodičov voči deťom a naopak,
- porovnať formy náhradnej rodinnej výchovy,
- na konkrétnych príkladoch posúdiť, či je možné uzavrieť manželstvo alebo nie, prípadne za akých podmienok,
- na konkrétnych príkladoch posúdiť, aké práva a povinnosti dieťaťa, resp. rodičov boli porušené,
- vymedziť, čo je predmetom pracovného práva,
- uviesť, ktorými spôsobmi vzniká pracovný pomer,
- pomocou príkladov z praxe rozlíšiť jednotlivé druhy pracovných pomerov,
- analyzovať pracovnú zmluvu a z nej uviesť, aké náležitosti musí obsahovať,
- na konkrétnych prípadoch posúdiť, či nedošlo k porušeniu práv a povinností zamestnancov a zamestnávateľov,
- na príkladoch vysvetliť, prečo došlo k rozviazaniu pracovného pomeru,
- vymenovať spôsoby rozviazania pracovného pomeru,
- zdôvodniť, prečo štát stanovuje dĺžku pracovného času, dovolenku, pracovné podmienky mladistvých a žien,
- vymedziť predmet trestného práva,
- definovať, čo naše trestné právo považuje za trestné (trestný čin, pokus o trestný čin, spolupáchateľstvo, príprava trestného činu),
- uviesť a porovnať príklady trestných činov a priestupkov,
- zdôvodniť, prečo je potrebné rozlišovať medzi účastníkmi trestného činu,
- vysvetliť, od kedy nadobúda občan trestnú zodpovednosť,
- uviesť druhy trestov,
- vymedziť predmet správneho práva,
- vysvetliť, čo je správny delikt a ktorý orgán verejnej správy ukladá sankcie,
- uviesť sankcie, ktoré sa uplatňujú pri postihovaní priestupkov,
- rozlišovať orgány miestnej samosprávy.

2.4 Ochrana spotrebiteľa

Žiak vie:

- objasniť potrebu ochrany spotrebiteľa,
- ako sa uplatňujú práva a povinnosti spotrebiteľa a predávajúceho,
- opísať postup a podmienky reklamácie tovaru,
- na ktoré štátne orgány a inštitúcie má spotrebiteľ právo obrátiť sa o pomoc.

2.5 Právny štát - základ občianskej demokracie

Žiak vie:

- z genézy vývoja ľudstva vysvetliť príčiny vzniku štátu,
- uviesť a vysvetliť znaky štátu,
- opísať štátne symboly SR,
- zdôvodniť potrebu del'by štátnej moci v demokratických štátoch,
- analyzovať rozdiely medzi horizontálnym a vertikálnym členením štátnej moci,

- príkladmi uviesť a analyzovať parlamentnú, kabinetnú a prezidentskú formu vlády,
- vysvetliť základné rozdiely medzi unitárnym štátom, federáciou a konfederáciou,
- porovnať monarchiu a republiku,
- porovnať rôzne formy štátneho režimu,
- charakterizovať právny štát a vysvetliť jeho znaky.

2.6 Demokracia a princíp jej uplatnenia v právnom štáte

Žiak vie:

- definovať pojem demokracia,
- vysvetliť základné princípy demokracie a ich vývoj,
- poznať podstatu priamej demokracie,
- porovnať dve formy priamej demokracie referendum a plebiscit,
- zhodnotiť výhody a nevýhody priamej a nepriamej (zastupiteľskej) demokracie,
- vysvetliť princípy volebného práva SR (všeobecnosť, rovnosť, priamosť, tajné hlasovanie),
- porovnať volebné systémy,
- zhodnotiť výhody a nevýhody volebných systémov,
- objasniť funkciu volieb v demokratických štátoch,
- pochopiť rozdiely medzi parlamentnými, prezidentskými, komunálnymi voľbami a voľbami do vyšších územných celkov.

2.7 Politický systém a politický pluralizmus

Žiak vie:

- vysvetliť pojem politický systém,
- vymenovať zložky politického systému a ich zámer,
- pomenovať konkrétne ekonomické a neekonomické nátlakové skupiny,
- vysvetliť na konkrétnych príkladoch, aké prostriedky používajú nátlakové skupiny na presadenie svojich požiadaviek,
- zdôvodniť, prečo sú politické strany a hnutia najdôležitejšie subjekty politického systému,
- rozlíšiť politické strany podľa politickej orientácie.

2.8 Národ a menšiny v politike

Žiak vie:

- aké je národnostné zloženie SR,
- zdôvodniť potrebu ochrany národnostných, etnických, jazykových, náboženských menšín.

3. Ekonomía a ekonomika

Je to tematický okruh, ktorého obsahom sú poznatky o základných ekonomických kategóriách a ekonomických procesoch, subjektoch trhu a ich postavení na trhu, konkurencii a úlohe podnikov v ekonomickej súťaži, úlohe a funkcii peňazí a bankových inštitúcií, úlohe štátu vo fungovaní

ekonomického systému v spoločnosti, ale tiež poznatky o medzinárodných ekonomických vzťahoch a formách ich spolupráce.

Základné pojmy:

potreby, statky, výroba, výrobné faktory – práca, prírodné zdroje, kapitál, výrobok, služby, tovar, spotreba, výmena, reprodukcia, dôchodky, národný dôchodok, mzda, renta, zisk, úrok, ekonómia, ekonomika, základné ekonomické otázky, teórie, trh, typy trhov, typy ekonomík, konkurencia, trhový mechanizmus, dopyt, ponuka, cena, nezamestnanosť, podnik, formy podnikania, úver, investície, ekonomická samostatnosť, právna subjektivita, peniaze, peňažné ústavy, úrok, inflácia, produkt, bilancia, hospodárska politika štátu – fiškálna, monetárna; integrácia, Európska únia.

Vyučovanie ekonómie sleduje nasledovné špecifické ciele, ktorých dosiahnutie chceme overiť maturitnou skúškou:

3.1 Vzťah ekonómie a ekonomiky

Žiak vie:

- porovnať potreby a statky a uviesť príklady,
- vymedziť vstupy a výstupy výroby,
- porovnať pojmy ekonómia a ekonomika,
- na príkladoch vysvetliť, ktoré problémy rieši mikroekonómia a ktoré makroekonómia,
- určiť rozdiel medzi pozitívnou a normatívnou ekonómiou a uviesť príklady,
- vysvetliť, ako môže využiť poznatky z ekonómie vo svojom súkromnom živote,
- stručne charakterizovať vývoj ekonomického myslenia,
- charakterizovať dôchodky výrobných faktorov: mzda, renta, úrok, zisk,
- vysvetliť pojem kapitál a jeho význam z hľadiska rozvoja spoločnosti,
- vysvetliť príčiny a formy nezamestnanosti,
- analyzovať štatistické údaje a charakterizovať vývoj nezamestnanosti v SR,
- porovnať, ako sa riešia tri základné ekonomické otázky v rôznych typoch ekonomík,
- na príklade SR charakterizovať prechod z centrálne riadenej ekonomiky na zmiešanú (sociálno-trhovú).

3.2 Trh a trhový mechanizmus

Žiak vie:

- na príkladoch rozlíšiť jednotlivé typy trhov a stručne ich charakterizovať,
- opísať správanie sa jednotlivých subjektov na trhu,
- objasniť princípy fungovania trhu na príkladoch vzťahu medzi dopytom, ponukou a cenou,
- vysvetliť úlohu konkurencie v trhovej ekonomike,
- charakterizovať domácnosť ako subjekt trhu a na základe štatistických údajov posúdiť jej životnú úroveň,
- analyzovať príčiny zlyhávania trhového mechanizmu a zdôvodniť potrebu zásahov štátu do ekonomiky.

3.3 Podnik a formy podnikania

Žiak vie:

- vysvetliť, čo je podnik a podnikanie a čo je jeho zmyslom,
- uviesť základné právne normy pre oblasť podnikania v SR,
- rozlíšiť pojmy fyzická osoba, právnická osoba, právna subjektivita, ekonomická samostatnosť, obchodný register,
- charakterizovať živnosti a obchodné spoločnosti a vzájomne ich porovnať,
- na príkladoch uviesť, ako štát podporuje rozvoj podnikania v SR,
- na konkrétnych príkladoch uviesť formy privatizácie a reštitúcie v SR.

3.4 Peniaze a bankový systém v zmiešanej ekonomike

Žiak vie:

- vysvetliť formy a funkcie peňazí v modernej zmiešanej ekonomike,
- na konkrétnych príkladoch určiť rôzne možnosti použitia peňazí a posúdiť ich výhody a nevýhody,
- vysvetliť príčiny vzniku inflácie,
- na príkladoch určiť, aké dôsledky majú jednotlivé formy inflácie na vývoj ekonomiky,
- vysvetliť rozdiel medzi valutou, devízou, šekom,
- charakterizovať vzťah subjektov dlžník – veriteľ a vysvetliť pojmy úver, úrok,
- určiť pozíciu centrálnej banky v bankovej sústave a jej hlavné úlohy,
- vysvetliť, aké bankové operácie vykonávajú obchodné banky a poisťovne,
- na príkladoch vysvetliť, ako možno využívať nástroje monetárnej politiky,
- zostaviť základnú tabuľku príjmov a výdavkov štátneho rozpočtu.

3.5. Národné a svetové hospodárstvo

Žiak vie:

- uviesť najdôležitejšie ciele hospodárskej politiky štátu,
- vymenovať základné ukazovatele, ktorými sa meria výkonnosť ekonomiky,
- uviesť, ktoré ukazovatele najlepšie charakterizujú rozdiely medzi vyspelými a rozvojovými krajinami,
- vysvetliť úlohy a ciele Európskej únie,
- charakterizovať podstatu a formy ekonomickej integrácie,
- na príkladoch uviesť výhody a nevýhody vstupu SR do EÚ.

4. Filozofia

Tento tematický okruh tvorí prehľad dejín filozofie. Poskytuje žiakom základné poznatky o povahe filozofického poznania, o vplyve filozofického poznania jednotlivých filozofov na myslenie a konanie človeka, zasväcuje žiakov do určitého štýlu filozofického myslenia a uvažovania a slúži im na orientáciu v základných problémoch filozofie – filozofii bytia, poznania a človeka. Poznatky z dejín ľudského myslenia umožňujú žiakom porovnávať, analyzovať a systematizovať javy, ktoré sa odohrali a odohrávajú, ako aj predvídať ich vývoj.

Základné pojmy:

filozofia, mytológia, mýtus, arché, logos, náboženstvo, filozofické disciplíny – ontológia, gnozeológia, hmota, idea, forma, skutočnosť, determinizmus, kauzalita, pravda, subjekt, objekt, cnosť, dobro, pohyb, priestor, možnosť, materializmus, idealizmus, agnosticizmus, solipsizmus, monizmus, dualizmus, pluralizmus, absolútne, podstata, jav, atomizmus, stoicizmus, realizmus, humanizmus, empirizmus, racionalizmus, osvietenstvo, deizmus, teizmus, panteizmus, monoteizmus, polyteizmus, ateizmus, dialektika, metafyzika, transcendentno, naturfilozofia, základné filozofické smery.

Vyučovanie filozofie sleduje nasledovné špecifické ciele, ktorých dosiahnutie chceme overiť maturitnou skúškou:

4.1 Filozofia ako veda

Žiak vie:

- uviesť rozdiel medzi mýtickým a filozofickým myslením,
- vysvetliť predmet filozofie,
- používať základné filozofické pojmy: bytie, logos, subjekt, objekt, podstata, idea, hmota,
- vybrať z prameňov texty obsahujúce problematiku bytia a poznania a zaujať k nim stanovisko,
- objasniť vzťah filozofie k špeciálnym vedám,
- zhodnotiť, prečo materializmus a idealizmus sú dva základné filozofické smery,
- vysvetliť rozdiel medzi monizmom, dualizmom a pluralizmom a uviesť príklady,
- porovnať základné filozofické prístupy v otázke vzťahu k Bohu: teizmus, deizmus, panteizmus, ateizmus, polyteizmus,
- porovnať etapy vývoja filozofie,
- diskutovať o mieste filozofie ako životného postoja a prezentovať vlastný názor,
- uviesť hraničné situácie, kedy človek stojí pred voľbou rozhodnutia a koriguje svoje konanie.

4.2 Vývoj filozofie v antickom Grécku

Žiak vie:

- vysvetliť predpoklady vzniku filozofie v Grécku,
- vysvetliť, prečo sa menil predmet filozofie v Grécku,
- porovnať názory predstaviteľov ranej gréckej filozofie pomocou práce s odborným textom podľa výberu,
- zhodnotiť aktuálnosť Sokratovej filozofie v súčasnosti,
- analýzou výrokov Sokrata vysvetliť podstatu jeho filozofie,
- vysvetliť podstatu Platónovej filozofie,
- porovnať rozdielnosť prístupov Platóna a Aristotela v metafyzike,
- vysvetliť podstatu Aristotelovej filozofie,
- stručne charakterizovať filozofické smery z obdobia helenizmu,
- ilustrovať názorovú diferenciaciu na rôznych prístupoch k morálnym hodnotám a normám (Sokrates, Platón, Aristoteles, stoici, epikurejci).

4.3 Filozofia stredoveku

Žiak vie:

- pomocou poznatkov z dejepisu vysvetliť spoločensko-politické predpoklady vzniku stredovekej filozofie,
- porovnať východiská gréckej antickej a stredovekej filozofie,
- uviesť základné rozdiely medzi patristikou a scholastikou,
- na príkladoch rozlíšiť nominalistov a realistov,
- vymedziť základné problémy učenia Sv. Augustína,
- analyzovať učenie T. Akvinského.

4.4 Humanizmus a renesancia

Žiak vie:

- zdôvodniť nástup humanizmu a renesancie,
- využiť poznatky z iných vedných disciplín a uviesť najdôležitejšie objavy a vynálezy, ktoré formovali zmenu myslenia v renesancii,
- vysvetliť pojmy renesancia a humanizmus,
- charakterizovať panteizmus G. Bruna,
- pracovať s odborným textom a z ukážok diela N. Machiavelliho, T. Mora a T. Campanellu, zhrnúť podstatu ich názorov na štát,
- analyzovať cieľ a výsledky reformácie pre cirkev a filozofiu.

4.5 Novoveká filozofia - dve cesty poznávania

Žiak vie:

- vysvetliť, čo je zdrojom poznania v racionalizme a v empirizme,
- zdôvodniť, prečo sa kľúčovou disciplínou novovekej filozofie stáva teória poznania a teória štátu,
- aplikovať indukciu a dedukciu ako dve rôzne metódy poznávania,
- charakterizovať učenie R. Descarta,
- na Descartovom výroku „Myslím, teda som.“ vysvetliť jeho dualizmus,
- charakterizovať učenie F. Bacona a jeho náuku o idoloch,
- porovnať učenie F. Bacona a R. Descarta a zhodnotiť ich prínos pre ďalší filozofický vývoj,
- objasniť prínos J. Locka do teórie poznania a teórie štátu,
- zdôvodniť, prečo filozofia B. Spinozu je panteistická a monistická,
- vysvetliť, ako chápal G. W. Leibniz monády a problematiku pluralizmu,
- vysvetliť tézu G. Berkeleyho „Byť znamená byť vnímaný.“.

4.6 Osvietenské filozofické myslenie

Žiak vie:

- uviesť hlavné znaky osvietenstva,
- vysvetliť prínos F. M. A. Voltaira pre filozofiu a spoločenskú prax,
- rozobrať a zdôvodniť odporúčania F. M. A. Voltaira na riešenie situácie vo Francúzsku v diele Filozofické listy,

- vysvetliť podstatu učenia Ch. L. Montesquieuho,
- porovnať teóriu deľby moci J. Locka a Ch. L. Montesquieuho,
- porovnať názory J. J. Rousseaua a jeho súčasníkov,
- rozobrať hlavné myšlienky diela Spoločenská zmluva,
- charakterizovať prínos encyklopedistov.

4.7 Nemecký klasický idealizmus

Žiak vie:

- objasniť podmienky vzniku a prínos nemeckého klasického idealizmu,
- vymedziť podstatné problémy Kantovej filozofie,
- vysvetliť, ako I. Kant riešil otázku poznania v diele Kritika čistého rozumu,
- objasniť pojem kategorického imperatívu,
- pochopiť podstatu Heglovej filozofie,
- vysvetliť Heglovo nazeranie na svet a porovnať ho s učením Platóna,
- zistiť, ktoré myšlienky nemeckých filozofov inšpirovali štúrovcov.

4.8 Poklasická filozofia 19. storočia

Žiak vie:

- charakterizovať antropologické a scientistické prúdy poklasickej filozofie,
- zdôvodniť opodstatnenosť pluralizmu v poklasickej filozofii,
- vysvetliť podstatu pozitivizmu,
- uviesť príčiny vzniku marxistickej filozofie,
- zargumentovať, prečo sa marxistická filozofia označuje ako filozofia praxe,
- zaujať stanovisko k problematike sociálnych zmien v spoločnosti,
- analyzovať voluntarizmus a jeho chápanie u A. Schopenhauera a F. Nietzscheho.

4.9 Moderná filozofia 20. storočia

Žiak vie:

- posúdiť podmienky ovplyvňujúce filozofiu 20. storočia a uviesť najmenej tri príklady,
- stručne charakterizovať filozofické smery 20. storočia – fenomenológiu, existencializmus, analytickú filozofiu, pragmatizmus, novotomizmus,
- vysvetliť miesto a poslanie filozofie v súčasnej kultúre a uviesť príklady z dejín filozofie na prepojenie svetovej filozofie so slovenskou vedou a filozofiou,
- uviesť príklady na aplikáciu niektorých filozofických teórií v súčasnej praxi,
- posúdiť, ktoré filozofie mali najväčší vplyv na rozvoj filozofického myslenia na Slovensku.

**ÚPRAVY CIEĽOVÝCH POŽIADAVIEK NA MATURITNÉ SKÚŠKY
PRE ŽIAKOV SO ZDRAVOTNÝM ZNEVÝHODNENÍM PRE PREDMET
NÁUKA O SPOLOČNOSTI**

Žiaci so sluchovým postihnutím

Cieľové požiadavky pre túto skupinu žiakov sú totožné s cieľovými požiadavkami pre intaktných žiakov.

Žiaci so zrakovým postihnutím

Cieľové požiadavky pre túto skupinu žiakov sú totožné s cieľovými požiadavkami pre intaktných žiakov.

Žiaci s telesným postihnutím

Cieľové požiadavky pre túto skupinu žiakov sú totožné s cieľovými požiadavkami pre intaktných žiakov.

Žiaci s narušenou komunikačnou schopnosťou

Cieľové požiadavky pre túto skupinu žiakov sú totožné s cieľovými požiadavkami pre intaktných žiakov.

Žiaci s vývinovými poruchami učenia

Cieľové požiadavky pre túto skupinu žiakov sú totožné s cieľovými požiadavkami pre intaktných žiakov.

Žiaci chorí a zdravotne oslabení

Cieľové požiadavky pre túto skupinu žiakov sú totožné s cieľovými požiadavkami pre intaktných žiakov.

Žiaci s autizmom alebo ďalšími pervazívnymi vývinovými poruchami

Cieľové požiadavky pre túto skupinu žiakov sú totožné s cieľovými požiadavkami pre intaktných žiakov.

Žiaci s poruchami správania

Cieľové požiadavky pre túto skupinu žiakov sú totožné s cieľovými požiadavkami pre intaktných žiakov.

Žiaci s poruchami aktivity a pozornosti

Cieľové požiadavky pre túto skupinu žiakov sú totožné s cieľovými požiadavkami pre intaktných žiakov.

Autori: PhDr. Daniela Ďurajková, PhDr. Zdenka Janasová, Mgr. Helena Kopecká,
PhDr. Anna Bocková, PhD.